

EUSKAL-TEATROA

Gai ontaz ez dugu aspaldi ezer esan, eta udazkena dala-ta nagiak atereaz goazen gure teatrotxoan, antzerki-zale, ta komerigilleak zertan dauden begiratzera.

Garaiz aditzera eman zanez Paris'ko "*Eskualtzaleen-Biltzarra*"-k euskal idazleak sariketa batera deitu zituen nork erderazko teatro-tik euskerapenik egokiena ontzen ote zuen.

Ots eta dei ori gogoz entzun zuten gure antzerki-zale bizkorrak eta batzaldi orretara zortzi bat euskerapen bidali zituzten.

Lenengo saria Larrakoetxea B. Aita'k irabazi du: "*Venezia'ko Merkataria*" Shakespeare'ren antzerkia euskeratuaz.

Ez da gaur goizekoa Larrakoetxea idazle bizkaitar jatorra. Lenago ere amaika sari jasoak ditu "*Euskal-Erria'ren Alde*" zeritzan aldizkarian idatziaz. Azken urteotan Shakespeare aundiaren trajerialanak euskeratzen asia da ta "*Macbeth*" eta "*Lear Erregea*", gafiara burutuak ditu. *Eusko-Gogoa* errebistak bi lenengoak argitara ditu. Zorionak, lagun zaharra, eta ekin lanari anitz urtez! Sari-keta ortan Molière, Galtier, Hochwalder, Pagnol, eta beste izen ospetsuen itzulpenak aurkeztuak dituzute, gure teatroa, noski, aberastuko dutenak.

* * *

Tokiz aldatuaz pozik ikusten dugu Larzabal Piarres Zokoa'ko apaiz jauna beti gogor ari zaigula teatrogintzan.

"Urriki latza", "Iru Lagun" ta "Bereterretxe" antziñako histori mingarria ederki tajutu ditu teatrorako. Hazparren'go talde bikañak ikasi ta agertu dituzte lan eder auek. Lenengo, beren sorterrian, ta gero Bayona, Donibane Lohitzun, Garazi, Heleta eta beste erri askotan. Hazpandar neska-mutillak garaille geldi zaizkigu beti ta txapela kenduaz, agur egiñik, emendik ere, txalo eskuz ta biotzez jotzen diegu.

Arestian aitaturako "Eusko-Gogoa" aldizkari sakon, eder eta mamitsuan Montzon Olaso'ren antzerki berri bat irakurri dugu.

Benetan puska goitar eta zoragarria ao-zuri ta eleder-zaleentzako. Itz lauz idatzita batzuetan, itz-neurtuetan noiz nai, baiñan beti olerkitsu ta poiesiz bleitua, goi-arnasez oretua.

Irakurtzeko baldin ba'da eder, mintzatu ta kantatuaz oraindik arego eta ikusgarriz biziago. Laister antzekizun bihurturik ikusi ta entzunen ahal dugu!

Berriketan ari gaituzunez ez dugu esan gabe utzi nai Etxaide'J. idazle naroaren "*Markešaren Alaba*" EGAN'ek oso osorik argitaratzen ari dana. Baita ere iturri onetik dakit Antonio M. Labayen'ek bi antzerkitxo sortu berri dituana: "*Ta Galtza Aundi*" eta "*Su ta Gar*". Ez zituen burutuko illunpean eukitzeko ta noizbait ezagutu araziko al dizkigu. Beste komeri berri bat: "*TRABENA'*" Karmel aldizkaria argitaratzen ari dana.

Idazleen lana aitaturako gero orain azkenerako antzerkilarien jarduna utzi dugu. Udara ez da izaten sasoirik onena teatro lanerako. Ez da ere jendea toki itxitara ikustera etorri dedin, mendi ala itsas aizea artzeko giro danean. Orregatik pozgarriago zaigu jakitea Villafrañca-Ordizia'ko talde batek angok eskal jaietan "*Okillomendi alkate*" antzeztu dutela. Albiste ona, Goierri'ko erri nagusian, gazte batzuetan beintzat euskaltasuna piztu dala adierazten digulako. Zorionak beraz, eta jarrai bide ortatik, axanpa gutxi ta kementsu! Zuek zerate mutillak!

Marka guziak, ordea, donostiarrok ausi dituztela aitortu bear da. Udara bete-betea, agorrilleko euskal-astea. H. Ghéon idazle ospetsuaren "*LOURDES*"ko LOREA" agertu bait digute.

Euskerapena S. García Elustondo'k egiña da, txukun eta garbi. Antzekizun benetan aundi ta ederra. Berrogeiren bat lagunek lane-gintzen dute; amabiren bat kuadro edo agerraldi ezberdiñak ditu.

Guzia, apaingarri, jantzi, musikaz inguratua. Musika, eresi, abesti ta abar J. Leon Urreta'k sendo ta poliki tajutuak. Orkestaren zuzendari Xabier Bello Portu zalarik.

Zer nolako lan eta nekea artu bear dan orrelako antzekizun bat antolatzeko ez du jendeak ezagutzen. Berrogei lagun bizpairu illa-betea bildu, ikasi arazi egunero leiatuaz. Zuzendariok bere gain artzen dituzten buru-auste ta kardabak ez ditugu bear aña onirizten. Eta eskergaiztokoak izan ez gaitezen, bijoiazkie emendik Donosti'ko Iztunde ta Deklamazio eskolakoai gure goresmen, diosal, oles eta txaloak. Batik bat irakasle ta buru duten Maria D. Agirre andre agurgarriari. Urrengo, Beorlegi ta Egileor maisu zaarrak goratu bear ditugu. Merezi bait dute, eta ondoren beste guziak. Izen sorta ederra.

Zorionez Iztundeko Eskolaren taldea ugaritzen ari zaigu Barrio-

la ta Etxeberria aspaldiko laguntzailleen aldamenean txalotu ditugu: Tolaretxipi senar-emazteak, Amilibia, Gurrutxaga, Bereziartua, Ezeiza, Tamayo ta Zapiain Etxebeste buru dutelarik. Bikandi, Etxaniz eta Agote emakumezkoak, Arruabarrena ta Egaña andereñoak gallenak ziralarik.

Egaña andereño batek Bernadetxo'ren irudia bete zuan oso zeatz xalo ta egiazki. Etxebeste kantari leun eta adierazle yayoari aipamen berezi egin bear diogu. Antzezleri galai, bikain eta liraiña bai dugu. Bai abestuz eta bai mintzatuz gain-gaiñekoa. Ortan ba diardu, oso goi mallara igo ditekela uste dut, naiz opereta mota dalakoan eta zer nai antzerki lanetan. Musika gaitasunean D. Jelasio Aramburu apaiz jaunari asko zor dio ta maisu oni zorionak bialtzen dizkiogu bere ikasle izanaren garaipenagatik.

Gezurrik gabe esan diteke Etxebeste'k bete ta jaso zuala "*Lourdes'ko Lorea*"-ren antzezkizuna. Zarautz'en Urria'ren 12 agertzekoak dira eta agian Bilbo'n urrengo batez.

Henry Ghéon sortzallea zana orain 25 urte edo Donosti'ra etorri zan itzaldi bat egitera. Oker ez ba nago garai artan bere antzerkitxo "*La Farce du Pont du Diable*" agertu zuten. Markiegi Jose apaiz jaunak euskerara itzuli zuen "*Txerrenzubiko Gertaria*", gero "*YA-KINTZA*" aldizkariak argitaratu zuana.

Gazte sutsu zenbaitek, berak etorri arte ez dala ezer egin uste duten oietako oiek, orduko antzerti ta beste idaz lanak arretaz irakurri bear lituzteke itzegiten ta maisutzan asi baiño leen...

Guzion laguntzaz ea datorren urtean gure teatroari aurrerapen bortitz bat ematen diogun. Ekin beraz gogoz eta jakitez.

1958-Urria

IBALAN

Gure Antzertiari Buruz

Gaixoak jota dagoanaren antzera bizi gara.

Itxaropenaren garra daroagu soñean.

Origaitik uskeri batek poztuten gaitu. Kanpaiak laster joten dakigu Iru edo lau antzerti agertu orduko, gañez gain ba'gebizan antzera jarduten gara.

Eta jaunak : ez daigun aztu gaxoa daroagula muin-muñean.

Ume gara. Ume guri, ume moko bizi. Irribarrezka amatxo zoratuten dakian umetxoa, baña itzik gabe, beti ama orren laguntasunaren menpe bizi dana.

Orrelakoxe da gure teatroa.

* * *

Euskel antzerti edo teatroa, nire ustez, sortzeko pekatuz kutsutua da.

Agiri-agirian ikusten dan lez, antzerti edo teatro egilleak, len eta orain, motzetik jokatzen dogu.

Gure lanak egitean, ames eta burutasunak moztuaz, edertasunei bidea zabaldu barik, estutu egiten gara, auldu, txikitu.

Akats galantak doguz : nun antzeztu ez ; zeñiek antzeztu ez askotan ; eragozpen ugari gaindu bear beti. Eta okerreana, antzeztuteko itxaropenik ez.

Edozein izkuntzetan be teatro gitxi ikusten dan errietan bizi gara.

Erri-xeak antzeztuteko burutasuna erabilten dogu asieratik.

Teatro gitxi ikustean gaurko antzokietako teknikaren barririk ez dogu ezagutzen. Origaitik gure teatrorik geyentsuena iru metrotako antzertokietan sartzekoa da.

Euskel antzertia anditu naiean, ez diñot erri-xeantzako antzertirik egin bear ez danik. Iñork ez begi nire lan onetan olako asmorik igarri.

Erri-teatroa egin bear dala ta nágo. Nai ta ez egin be, erria zaletu nai ba da. Baña zaletasun orrek iraungo ba dau, txikikeriak, uskeriak, baldarkeriak eta arlotekeriak utzita, batez ere gure izate berberaren barregarrikeriak baztertuta, zabalago, nasaiago, andikiroago ames egin bear dogu.

Zabalago ta nasaiago egin bear dogula esatean, ez diñot nasaitasunari, lizunkeriari eutsi ta loikerira jo bear danik. Teatro garbi ta andiak danentzeat dira; iñor ez dabe minduten. Teatro lizunak amar koipetu ta larogitamar naigabetu.

* * *

Teatroa izan lei euskeraren zaletasun pozkarri.

Euskaltzaindiak datorren urterako eratzeko dituzan sariketak bizitu egin gaitu. Bide-orretatik zirikatu bear da teatro egillien gogoia. Antzerti-egille ugari batuko dira sariketa orreitan. Gure estiloan, gure tankeran jokatu daigun, argiari, bizitasunari, anditasunari leku-emonaz.

Batez be norberetasuna erakutsi daigun gizonki.

Aspaldion "plagio" miñez leratuta agertu izan gara. Euskal idazliok ez genkian len olakorik. Baña ikasi dogu nunbait albistari zarrak irakurten, paper zarrak arakatuten. Bai pitxi zarrak urre agertu be. "Intelligenti pauca" esan bearko latiñez. Ziriak ziri, or konpon?

Sariketa orreik beste txapelketa bat eskatzen dabe, nai litzaken lana mardul biribiltzeko. Euskal teatroa biziko ba da, antzertuteari laguntzea bearrezko da, zaletasun ori biztu ta indartuko daben sariak eratuaz. Lan ori, eginbear ori, ez da uste leiken gaitz eta astun, gaur gure errietan euskal antzerti garra bizi ta sutsu agertzen dalako.

ZUBIKARAI'TAR AUGUSTIN

Z I N E M A

UN REY EN NUEVA YORK.—Chaplin-zaleek, oker ezpanago, eztute uste bezalako gozamenik izan. Amerikanoen etsaiek ere —eta nork eztitu begitan gutxi edo geiago Europa zaar onetan?— eztute noski nai beste algara egin aien bizkarretik.

Eztu Chaplin'ek, egia esan, benetako gorrotorik eta ezin-ikusirik agertzen eta orobat gertatzen zaio Europa'ko jenderik geienari. Adarra jotzea gogoko badu, eztu alere urkoa geiegi larrutu nai. Chaplin'en film bat geiago, guztira: ez ordea leengo zenbaiten ondoan izen beziaren jabe izango denik.

Ezta orrenbestez esan "Errege" au lotsagarri ageri denik egunero mordoillokerien artean. Ezta gutxiago ere. Emen ere badario Chaplin'i, noizpeinka badere, betiko gatza eta ozpiña. Berak ezpafiñak ezin zimur ditzakeanean ere algara-bide lasaia eskeintzen digu. Onen-txoena, neretzat, errege gizarajoak leen gabean New York'en arkitzen dituen jolas atsegifiak.

DU RIFIFI CHEZ LES HOMMES.—Lapurreta baten prestamenak, egiera, ondoreak. Beerago aipatzen ditudan Hitchcock'en lapurrak aingeru gisa badabilta paretan gora eta bera edo tellatuz-tellatu jantzirik zarratatu gabe, Dassin'en oek eztute orrelako doairik. Izerditu bearko dute ezer ostuko badute, langille zintzoek adifña bai, gutxienez.

Lapur trebe bat aspertu egingo luke bear bada film onek. Eztakit. Ofizio ortakoak ez geranoi, ordea, eztigu gogait-eragingo. Film au ikustean, arako beste "Asphalt Jungle" arekin bezalatsu, kezkatxo bat gelditzen zaigu gogoan: zintzotasunak bakarrik baztertu ote gaituen bide oker orietatik ala ibillera orietarako gauza ez izateak.

Frantsesen *milieu* delako gizon-emakumeak lege zaarrera bizi dira oraindik, dirudienez. Ezta gutxi gallurrik gabeko berditansunaren ugoldean murgildu bear duen garuko mundu onetan.

Dassin bera ere —badakigu guztiok zergatik bidali zuten Ameriketatik— ezta ausartu langille iaio eta adoretzu auei zor zitzairen neke-saria ematera. Azken gaiztoa dute, oi denez, “urrengoan beste bat eskarmenta dezaten”.

MOBY DICK.—Beti izaten dira ikusgarri John Huston'ek egin eta gidatzen dituen filmak. Oraingoan, H. Melville'ren eleberri ezaguna zinemaratzean, antolamen leiala, trebea eta billuzia eman digu, oi diren apaingarriak —neskatxa liraiñen maite-miñak eta— bazterturik. Asieratik bertatik, New Wentford'eko elizatzxoan Orson Welles'ek egiten duen prediku latzetik aurrera, eztago emen itsaso zabala eta itsaso zabaleko zokoren batean zelatan dagoen balea besterik. Itsas-axalean, Achab kapitana ankamotzaren gorrotoak ondamendira daraman ontzi arifia ontziko baleazaleekin. Begiez ez ezik, belarriez ere jabetzen da John Huston, zalaparta beldurgarriaren ondoren itsasoko ixiltasun beldurgarriagoa —zenbait itsas-egaztiren karraxiak besterik ez airean— sentiarazten duenean.

Elitzake film au den adifñakoa Gregory Peck'ek mamitu duen Achab kapitana izan ezik. Gazteegia naiz arako John Barrymore'ren artaz oroitzeko, baiña neke dut sinesten oraingo au baiño ziñezkoagoa zenik. Gaiñerako lagunek, bizi eta egiatzko direlarik ere, itzaliak dirudite aren aldean.

TO CATCH A THIEF (“*Atrapa a un ladrón*”).—Altzairu onarekin nornai da errementari. Gai egoki batetik ere film ederrik atera diteke, naiz batzuetan zoritxarrez alderantziz gerta.

Hitchcock'en trebetasuna ezaguna dugu aspaldidanik. Naiago izan du beti txairo eta jostallu agertu, astun eta sarkor baiño. D. Dodge'ren eleberri kaxkar eta funtsik gabeko batez baliatu da oraingoan. Badugu gizaseme gazte bat “Katua” zelako lapur ospetsua izana. Zintzotu zen gerratean eta pakean —eta oparo, ez bide baitzituen itzuli ondasun ostuak— bizi da, beste “katu” bat katuarenak egiten asi arte. Poliziak, pentsa bada, eztauka aazturik eta berriz ere tellaturik tellatu abiatu bearrean da katu zarra bere burua zurituko badu, ezpaitu orretarako lapur berria arrapatzea beste biderik.

Frantzia'ko “Kosta urdiñean” gertatzen dira direnak eta Hitchcock'ek arkitu du an ikuskizun ugari ikusleen begiek atsedean ar dezaten. Grace Kelly ere begi-gozagarri aukeratu du noski.

EL PUENTE SOBRE EL RIO KWAI.—Film onek, guregana baiño leen, bazekarren aurretik zarata eta zalaparta. Eta ala ere, nere ustez, ezta izanez izenez baiño urriago. Enaiz azken-aldi onetan ikusi ditugun beste zenbait film gallenekin berdintzen asiko, filmak —edo-

zein arte-lan bezala— gutxitan berdin ditezkealako elkarrekin. Bere saillean, ordea, eite beretsuko gaia dutenen artean, besteren zorrik ezteuela iruditu zait.

Gerraren zentzugabekeria argi baiño argiroago erakusteko egiña dirudi. Elkarren leian ari dira ingelesak, zubi-gintzan batzuek eta zubia desegin bearrean besteak. Leen ere asko saiatu izan dira gerrako —eta politikako— autsi-konpondu eta josi-urratuen itsumena adierazten. Ba ote du gaiñera egia orrek, ain nabarmena izanik, erakutsi bearrik?

Eta, alaz guztiz ere, badu gerrak, bere zoramen itsuan, bestek eztuunik. Enaiz gerrazalea, ezta alderatzeko ere, eta ez tut uste gerrazale biur naitekeanik ori aitortzearekin. Itz ederrak eta arrazoibide argiak deus gutxitarako direnean, artean nabari etzen zer bait sor diteke gizonaren erraietan, onerako naiz txarrerako. Pake-egunetako leialtasuna ez bezalakoa bear da orduan eta egunoroko eginkizunak egiteko bear den baiño biotz fiñagoa.

Ikusi duenak daki nolako agintea izan dezakean ondamendiaren ondarrean gizontasuna besterik utzi eztioten egiazko agintariak bere mutillen aurrean. Eta ikusi eztuenerari iger-araziko dio zer bait Alec Guinness'ek, gooa zabalik badauka.

David Lean'en film onek tarteka-tarteka mundu guztira edatu den txistu-soiñu bizia ez ezik, Beethoven'en musika ere eraman zezakean.

L. MITXELENA

